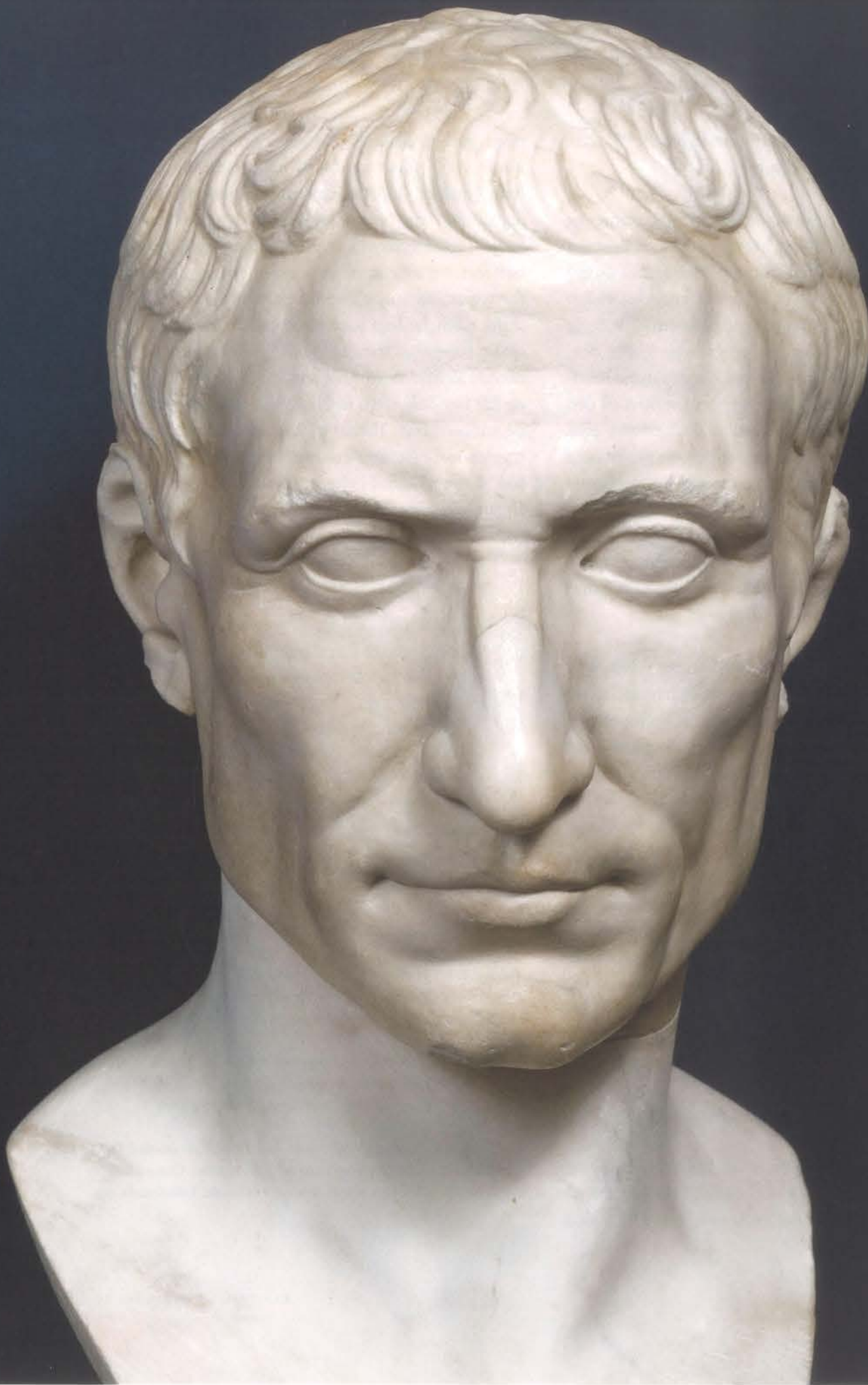

KAPITTEL 2

GUTTEN SOM SA NEI

BELTET HANG LITT LØST. Tunikaen slang skjodesløst nedover kroppen. Nesten litt skjorta utenfor buksa. Slumsete, nei, arrogant. Dette var de unges opprørske mote i Roma. Slik de viste seg frem, de rike, barna fra byens fineste familier. Skammelig velstående og skammelig normløse.

Det var likevel intet velstående ved den 18 år gamle gutten som sto overfor Romas diktator, selv om han kom fra en av byens eldste familier. Han kunne føre anene sine helt tilbake til Aeneas' sønn Julius, som flyktet sammen med faren sin ut av det brennende Troja. Julia-klanen var ærerik, men lutfattig. De så seg nødt til

å leve blant arbeidsfolk i Subura, i bakkene opp mot Esquilinhøyden, der stazione Termini (hovedjernbanestasjonen) ligger i dag.

Glansen fra de fornemme bydelene Palatin og Via Sacra var erstattet med skyggene fra falleferdige hus og stanken fra fattigfolks gater. Ei heller hadde Julia-klanen lyktes i Romas politiske spill og intriger. Du kunne telle på en hånd hvor mange konsuler de hadde hatt de siste århundrene. Den unge mannen med det løse beltet hadde derfor lite å fare med foran Sulla, Romas ubestridte leder. Gaius Julius Cæsar var den siste i rekken av en familie i fritt fall.

Men for kort tid siden hadde lykken smilt til Julia-klanen. Cæsars tante, farens søster, kapret tidenes karriereklatrer i Roma: Gaius Marius. Egentlig en landsens kar fra bygda,

▲ Modell over Roma i keisertiden. Fra Museo della Civiltà Romana (Foto: Unique Photographs/Bodil Perkins)
◀ Gaius Julius Cæsar (©Photo SCALA Florence)

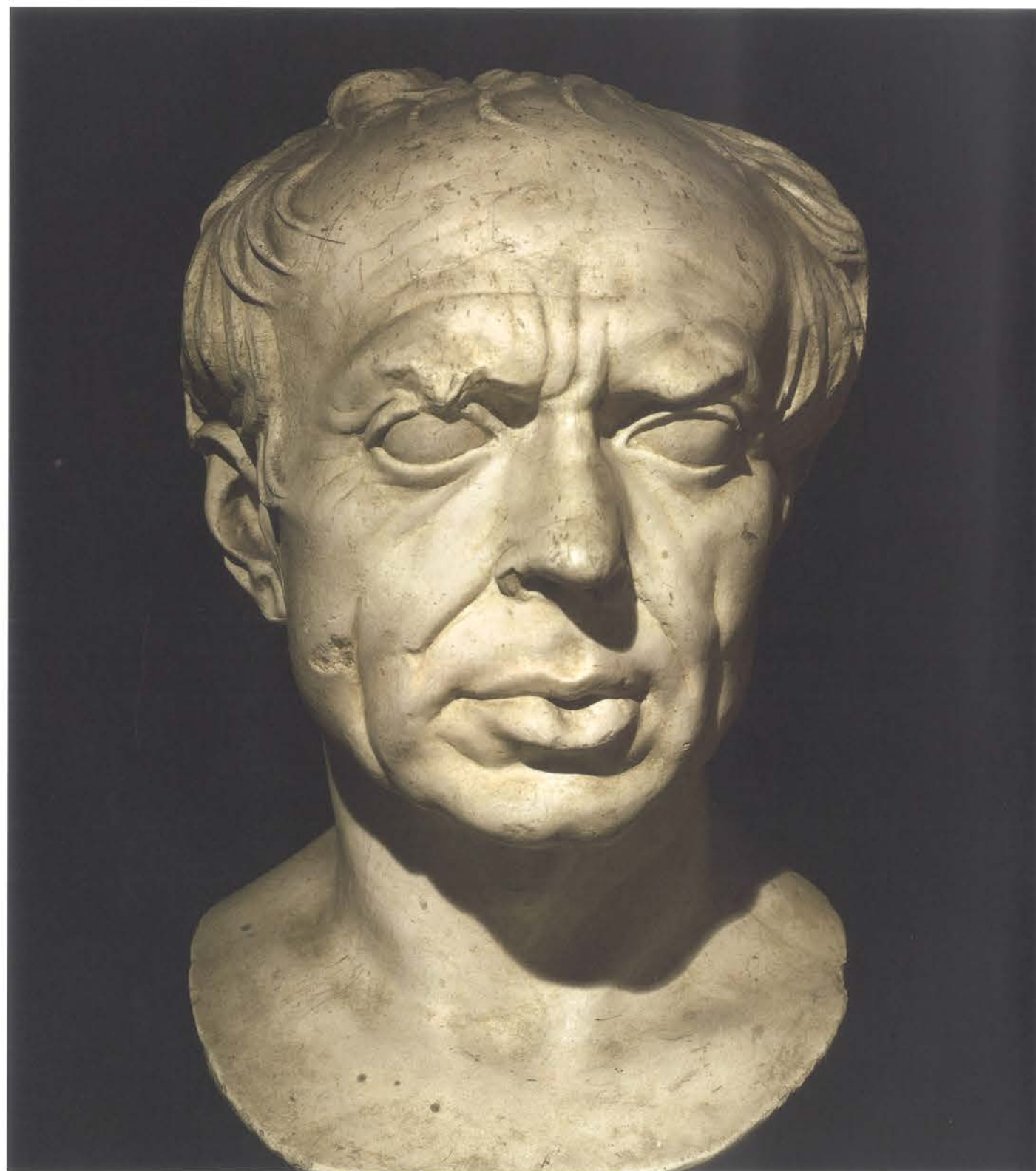
▲ Forum Palatin, bydelen der de rike og mektige i det gamle Romerriket bodde, slik det ser ut i dag
(Foto: Unique Photographs/Bodil Perkins) ►►

men med militært talent så det holdt i massevis. Gjennom flere kriger forsvarte han Romerriket i nord og sør, og takket være sine meritter ble han belønnet med konsul-embetet syv ganger. Som statsmann briljerte han ikke i samme grad, men han var velsignet med outsidersens perspektiv. Han tilhørte ikke fiffen som hadde styrt Roma i alle år. Han kunne ikke vise frem en betydningsfull stamtavle, men han skjønnte hva som rørte seg i folket, og han kjente hvordan byen knaket i sammenføyningene. Så han stilte seg i spissen for et nytt parti, *populares* – folkepartiet. De ville endre Roma, bryte med sedvaner og hegemonier som hadde regjert byen i uminnelig tid.

Herredømmet skulle ranes fra de få rike familiene som styrte byen. Land skulle eksproprieres og gis til de fattige, og borgerskap skulle tilbys bønder og utlendinger. *Populares* tok makten til forskrekkelse for Romas etablissement. Og Marius satt i partiets toppledelse. Ganske grei onkel å ha for en ung mann med ambisjoner.

Cæsars lykke stoppet ikke der. Onkel Marius meklet på nevøens vegne og fant ham en svært lovende ektefelle. Hva er mer naturlig enn å knytte bånd til folk av samme sinn og politisk oppfatning? Marius behøvde ikke se lenger enn til sin nestleders datter. Cornelia var tilgjen-

▲ Gaius Marius (©Photo SCALA Florence)

SUKSESS SOM SUKSESSENS BANE

Never change a winning team! Sykehjemmene er fulle av dem. De holder sammen helt til gravlunden. Ikke fordi de vinner, men fordi de ikke klarer å endre seg.

Systemteori mener at alle systemer har tre muligheter for utvikling: gjendanning, omdanning og avvikling. Livsløpet til flere systemer krever omdanning, en radikal endring av systemet. Hvis ikke systemet klarer dette, så avvikles systemet. Her ligger systemets interessante dilemma. Et hvert system tenderer til å gjendanne sin eksisterende form, selv når systemet bør forandre seg. Vi elsker det bestående, og vi har full tiltro til våre gamle løsninger. Alle forandringsprosjekter kjemper mot denne konserverende tendensen. Under nye flytskjema, organisasjonskart og skillevegger finnes avtrykket av den gamle organisasjonen. Til tross for iherdige konsulenter, prosjektgrupper og post-it-seanser synes et refreng å råde over alle endringsprosesser: Same procedure as last year? Same procedure as every year! Organisasjoner liker å gjendanne seg selv.

Roma sto oppi akkurat dette problemet. I 509 f.Kr. kastet romerne tyrannene (det vil si kongerekken som startet med Romulus) ut av byen og opprettet en republikk – av alle og for alle. I de neste fire hundre år hadde de fulgt én suksessformel: Et folkestyre der frie borgere ikke ga etter for aggressive naboer. Denne opp-

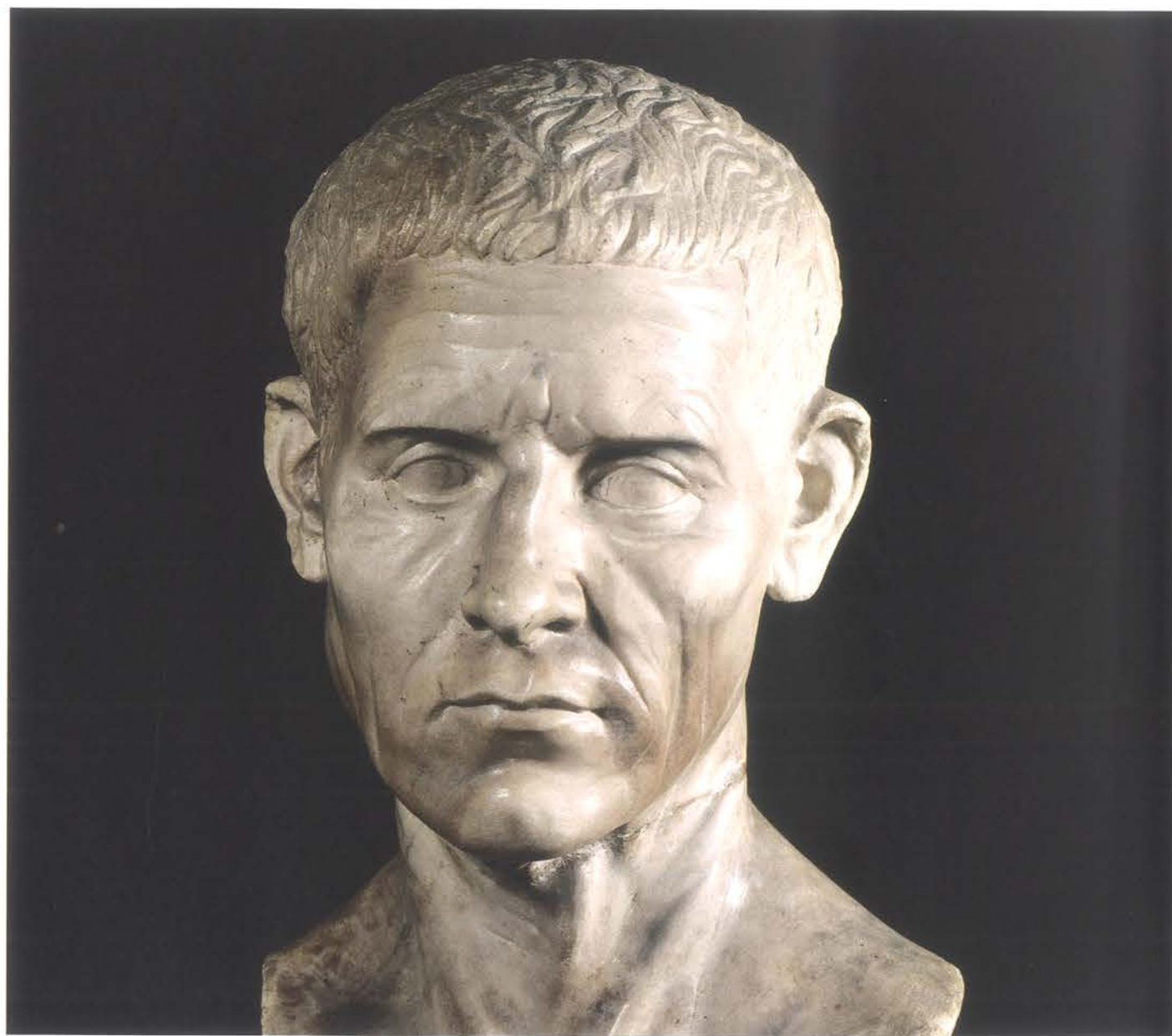
skriften forvandlet en småby til et verdensimperium. Roma lå alltid i krig. Det fantes alltid en farlig fiende, og de ble spist en etter en av den voksende giganten. Men småbyens lure løsninger passet ikke for verdensdominans. Det blir som om et bydelsutvalg skulle drive EU. Spørsmålene om hundehold og husbråk mister sin sjarm når proporsjonene øker.

Roma måtte forandre seg. Problemene hopet seg opp, og suksessformelen virket ikke lenger. Besteborgerne i Roma skjov byens interesser til side og melte sin egen kake. De karete til seg alt av rikdom og land. Mye vil ha mer, og Roma havnet i en ond sirkel. Bønder uten jord eller arbeid trakk inn mot byene. De nye landeierne foretrakk slaver som arbeidskraft. Romas suksess mot fiender skaffet byen nye provinser, men dette krevde også sitt. Nå trengte de permanente tropper, ikke borgere med verneplikt. Men hva skulle yrkessoldatene ta seg til ved endt karriere? Og hva med de erobrede områdene? Var folkene her slaver, tjenere eller borgere av Roma? Suksess avler ikke bare suksess, men også krav til omdanning. Roma ville ikke endre seg. Bydelsutvalget holdt stand. Turnus for trappevask sto fremdeles øverst på sakslisten. Ethvert forsøk på forandring endte opp i gjendanning og gjentakelse av gamle suksessformler. Og slik ble suksessen suksessens bane.

gelig på markedet, og pappa Cinna var overlykkelig over å blande blod med heltegeneralens familie. Det er lett å være Kirsten Giftekniv når du sitter øverst i makthierarkiet. Og det faller naturlig å svare ja til evig troskap når den utkårede er i slekt med sjefen selv.

Eller kanskje ikke? Cæsars karriereoppdrift tok en brå slutt. Romas gründerfamilier slo tilbake og knuste *populares*. Disse gamle familiene hadde alltid hatt makten, noe som

anslås tydelig i deres partinavn, *optimates* – de beste. Men flere ganger ble de litt for opptatt av hvem som var aller best blant de beste. Familier sto mot familier. Intriger snek seg inn i de fornemste hjem. Og dermed ble Roma handlingslammet og vanskjøttet. Romerske såpeoperaer overtok. Nå satte familiene sine interne krangler og kappestrider til side og samlet seg rundt en figur: Sulla. Et råskinn med en forhenværende karriere som Marius' underoffiser. Marius hadde tidlig gjennomskuet Sullas

▲ Lucius Cornelius Sulla (©Photo SCALA Florence)

forstillinger og forstått mannens skruppelløse og sleipe fremferd. I krigen mot den afrikanske opprørskongen Jugurtha hadde Sulla gått bak Marius' rygg for å fremme sin egen karriere. På eget initiativ fanget Sulla fienden som ingen trodde lot seg fange, men underveis brøt han alle spillets regler og brakte skjensel over både sitt eget og Romas navn. Ved hjelp av bestikkelser og forræderi

fra Jugurthas svigerfar lokket Sulla opprørslederen i en felle. Og Marius freste. Selv om Jugurtha var Romas svorne fiende, så respekterte Marius ham for hans mot og taktiske dyktighet. Æres den som æres bør. Nå ble han slått på en feig måte og behandlet som et dyr. Alt for at en streber av en mellomleder skulle ha noen fine anmerkninger å føye til CV-en sin. Og Sulla solte seg i

NOEN ER ALLTID LIKERE ENN ANDRE

Hvilket eventyr! Byens borgere står opp mot tyrannene og oppretter en republikk – av alle og for alle. Barn og romantiske idealister kan nok tro på denne historien, men neppe mennesker som har overlevd en løgn eller to. Kongenes plass ble fort fylt av et knippe med familier. Noen må jo ta ansvar, og allmannamøter er ikke særlig effektivt på sikt. Byen poserte som en republikk, men fungerte som et oligarki – et fåtallsstyre av en liten elite. I 500 år holdt de fortet.

Selv de mest revolusjonære bevegelser ender opp som oligarkisk fåmannsvelde. Den tyske sosiologen Robert Michels viste hvordan til og med anti-autoritære sosialistpartier og fagbevegelser skled inn i hierarkiske og byråkratiske strukturer. Noen personer blir viktigere enn andre. Noen personer jobber bedre i team sammen. Noen personer evner å ta beslutninger. Og deres vennskap og jobbskap og fremskap tvinnes sammen til en stor avsondret verden. Eliten vil råde. Og de trenger ikke resten. Alt glødende engasjement forfaller til kald kontroll av en konservativ hard kjerne. Dette er oligarkiets jernlov. De blir det de vil bekjempe.

Vi kjenner det igjen i vår tid. Miljøforkjempere og liberalistiske tankesmier domineres av små klikker. Bedrifter og politiske partier styres av grupperinger eller allianser, gjerne basert på familieband eller kameratskap. Det finnes alltid en Clinton eller Bush, en Harlem eller Stoltenberg. Vennskapene vinner. De tåler alt og utholder alt. Nettverksgruppene styrer norsk organisasjonsliv, enten som trøndermafia eller kvinnenettverk. Korrump som få, men evig tro til Dovre faller. Akkurat som Roma bygger de sine gründerfamilier og intrikate lojaliteter. Det årlige konsulpar styrte aldri Roma. Ei heller senatet. Nei, en engere gruppe av senatorer holdt hånden på roret. De kom fra byens ærverdige familier og hadde ofte innehatt konsulvervet tidligere. De var republikkens sanne fyrster!

Egentlig var de mer klaner enn familier. Noen kunne føre anene sine tilbake til Romas begynnelse, andre måtte nøye seg med spede heltedåder i kampene mot Karthago. De beste familiene kunne vise til en lang rekke konsuler opp igjennom historien. De hadde penger, de hadde land, og de hadde prinsesser å gifte bort for fremtidige allianser. Enhver tid hadde sine familier. Deres klansnavn kommanderte respekt og innflytelse. Romerske navn hadde gjerne tre komponenter: et fornavn, et klansnavn og et familienavn. Navnet i midten var viktigst. Gaius Julius Cæsar het derfor Gaius til fornavn, Julius som klansnavn, og Cæsar var navnet til den nære familien. Navnet Julius fortalte alt om hvem han var.

Da Sulla tok makten, sto flere klaner bak ham. Disse familiene utgjorde den dominerende factio – fraksjon:

- Metelli-familien av Caecilia-klanen var samtidens sterkeste familie. De hadde klippekort til konsulembetet, og få kunne vise til flere konsuler enn dem. Metellus Pius var en av Sullas viktigste generaler. Enda større lykke som Sullas generaler gjorde deres slektninger Lucius og Marcus Lucullus.
- Claudia-klanen var de mest arrogante og snørrhovne av alle byens besteborgere. De følte seg høyt hevet over lover og normer som gjaldt for vanlige borgere, men krevde de førstefødtes tvilsomme rett til evig særbehandling. To personer fra denne ætten, Clodius og Clodia, vant evig berømmelse som sin tids enfants terribles.
- I tillegg hadde noen enkeltpersoner stor innflytelse i denne factio: Hortensius, Ciceros motstander og Romas store advokat; Catulus, byens garvede politiker og statsmann; og senere Cato, som kom til å bli fraksjonens talsmann og lederskikkelse.

Denne factio styrte byen. Etter Sullas død holdt de fremdeles fast på den makten han hadde bygget opp for dem. Det var denne gruppen Cæsar kjempet mot.

▲ Forum Romanum: Romerrikets maktsentrum og senatets tilholdssted. På oversiktsbildet skimtes Palatin-høyden i bakgrunnen, en liten spasertur unna (Foto: Unique Photographs/Bodil Perkins) ►►►

glansen av sin fangst. Jugurtha ble ført i lenker til Roma, fremvist for mobben som spottet afrikanernes konge behørig, før de kastet ham i et trangt fangehull der Jugurtha forgikk i galskap. Som et evig minne over sin sleske bragd, smidde Sulla en ring der bildet av Jugurthas overgivelse ble gravert inn. Marius ble bare enda mer forbannet.

Sulla jobbet kun for egen vinning og egen karriere. Marius brøt tvert med ham, men Sulla klatret videre på egen hånd. Han vant ry som en handlingens mann. Så da Romas noble familier befant seg i *populares'* favntak, dukket Sulla opp som besteborgernes redningsmann. Sulla samlet sine soldater og marsjerte mot Roma. Ingen romer hadde noen gang gjort dette før. Han brant ned halve byen, og kjeppjaget *populares* i landflyktighet. Marius selv

slapp unna med nød og neppe. Hans tidligere underordnet hadde blitt hans dødsfiende. Sulla viste ingen nåde og satte en pris på Marius' hode. Marius søkte tilflukt på de mest bortjemte steder i Romerriket. Sulla fjernet all politisk motstand, og da han vurderte grunnen han sto på, som trygg, marsjerte han på hærtokt østover for å vinne gull og ære. Han skulle temme Mithridates, kongen av Pontus ved Svartehavet, og rane hans penger og landområder. Men i Sullas fravær kjempet *populares* seg tilbake til Roma og grep makten. Marius kom også hjem, men han var gammel og utslitt av alle kampene og døde kort tid etter. Cinna, hans nestkommanderende og Julius Cæsars svigerfar, førte kampen videre sammen med yngre krefter i partiet. En stakket stund styrte de Roma, men bare til besteborgernes helt kom tilbake.

▲ Gnaeus Pompeius Magnus (©Photo SCALA Florence)

Denne gangen gjorde Sulla rent bord. I veldige kamper knuste han all motstand. Eksil var ikke lenger noe alternativ. Nå skulle alle fiender utslettes. Og da tar du gjerne styring. Så Sulla utnevnte seg selv til diktator. Noen måtte jo redde den demokratisk styrte republikken! Dette ser for øvrig ut til å være en logisk feilslutning som gjentar seg i historien. Men Sulla overså alle paradokser og selvmotsigelser. Han ønsket mer blod. Cinna og flere av *populares*-lederne var allerede drept, men djeveler etterlater seg alltid ormeyngel. Sulla satte opp dødslistene over alle kjente *populares*, og etter hvert fylte han opp med navnene til noen ikke fullt så kjente. Dødslistene ble slått opp på Forum, og de som brakte de dødsdømtes hoder til myndighetene, ble behørig belønnet. Romas gater forvandlet seg til et slaktehus. Byen var fanget i et terrorregime der ingen følte seg trygge. Du kunne bli forrådet av kollegaer, venner og familie. Noen så anledningen til å gjøre opp gammelt regnskap og uvennskap. Og Sullas løytanter skjønte raskt det profitable i forfølgelsene. Ofrenes eiendommer skiftet hender gratis eller for en billig penge, og snart ble personer tilføyd på listene, ikke på grunn av deres politiske sympatier, men på grunn av deres formue. «Jeg blir drept for mitt sommerhus i Alba», ropte en dødsdømt da han leste sitt navn på dødslistene. Og han gikk ikke mange skrittene før han ble hugd ned.

Mannen som sto overfor Cæsar, kunne neppe misforstås som en harmløs og ufarlig motstander. Dette var onkelens dødsfiende, mannen som hadde knust enhver ambisjon hos Cæsar, og monstret som Roma skalv i redsel for. Det var noe skremmende over Sullas fremtoning. Ansiktet fortonet seg hardt med skarpe linjer. Blikket var lyseblått, men stakk i deg som isbrodder. Håret kranset blondt og kortklipt over skallen. Han så mer germansk enn romersk ut. Og så var det noe sykt og foruroligende. Huden var blek, men markert av blodrøde flekker. Fødselsmerker som hissig herjet hele fjeset. Morbærtrynet kalte de ham. Mannen føltes kort sagt fryktinngytende. Privat druknet han seg i vin og ville fester. Romersk dyd og måtehold vek plass for etegilder og seksuelle fråtsier. Her var skuespillere

og dansere hans nærmeste venner. De aktverdige borgerne glimret med sitt fravær. Men offentlig sto han hard som flint. Intet skulle rokke ved hans livsverk. Sulla hadde reddet den romerske republikken.

Sulla ønsket også å sikre republikkens skjebne. Han innskrenket derfor menigmanns rettigheter og fratok de lavere klasser muligheten for innflytelse. Men fremfor alt forsto han betydningen av talentprogrammer og elitistisk pleie. Ungdommen er fremtiden, også i fortiden. Så Sulla tok for seg av Romas unge talenter. Ulvehvalper som viste ambisjoner eller dyktighet, fanget Sullas saumfærende blikk. Den unge generalen Pompeius ble oppdaget kjapt. Han viste tidlig sitt potensiale. Da Sulla raste mot *populares*, reiste Pompeius i ambisiøs iver sin egen hær og stilte seg på Sullas side. Sulla elsket slik foretak-somhet, men det var ikke godt nok. Pompeius var litt feil gift. Konas familie kunne mistenkes for å sympatisere med *populares*. Så Sulla ga ham et tilbud han ikke kunne avvise: Skill deg fra kona di, og så skal jeg få deg skikkelig gift. Min stedatter er en romersk lekkerbisen og kommer fra Metteli-familien. Riktignok er hun allerede gift og venter barn med sin mann, men det fikser jeg. Hva skal du svare på et slikt tilbud? Pompeius tenkte seg om et bitte lite sekund før han oppdaget til sin egen forbauselse at han egentlig var nyforelsket, og takket ja. Og slik vant Sulla ungdommen. Kjærlighetens sendebud og rosenrød matchmaker. Men en jernhånd bar forlovelsesringene. Ingen torde stå imot. Da ventet dødslistene på Forum. Alle føyde seg unntatt én.

Før eller senere måtte turen komme til Cæsar. Familiens gode navn var grunn god nok, men hans forbindelser til Marius og Cinna borget for trøbbel. Sulla kalte inn Cæsar til en alvorsprat. 18-åringen møtte borgerkrigens seierherre, og beltet hang litt løst.

Sulla uttalte seg uten omsvøp og dikkedarer. Cæsar kom fra en betydelig familie som var verdt å beskytte. Faktisk så Sulla det som sitt lodd å ivareta Romas store familier. Cæsar selv gikk det lovord om. Han så ut til å være en mann med en gyllen karriere foran seg, en som kunne

bringe familien tilbake til de store høyder. At familien hadde knyttet feil bånd i borgerkrigen, og formet ekte-skap som bandt dem fast til skjeve sengestolper, kunne neppe lastes unge Cæsar. Han ble utnyttet i familiens spill. Derimot hadde han nå et ansvar for å rette opp familiens faderer. Sulla stilte et ufravikelig krav: skill deg!

Romersk familierådgivning? Endelig en terapeut som gir klare og utvetydige anbefalinger. Du trenger ingen blogg eller leserbrev til ukepressens samlivsorakler. Svaret er gitt fra øverste hold. Så hvordan håndterer du et velment råd fra verdens mektigste familierapeut? Gode menn hadde bøydd av tidligere, akseptert sitt nederlag og skjult sin skam. Du krosser ikke Romas herre. Men Cæsar svarte nei! Han ville ikke skille seg fra Cornelia. Mange har lurt på dette svaret. Opponerte han for å forsvare sin avdøde onkels ære? Noen mener han var lei av å bli dyttet hit og dit for å tilfredsstille andres ambisjoner. Andre hevder han var oppriktig glad i Cornelia. Uansett forkastet han Sullas ultimatum, og Sulla kvitterte like skarpt. Enten er du med meg eller mot meg. Føy deg eller frykt konse-

MARIUS MOT SULLA – TIDSTABELL

107–100 f.Kr.	Marius velges til konsul seks ganger
88 f.Kr.	Sulla marsjerer mot Roma, og Marius flykter
87 f.Kr.	Marius og Cinna tar over makten i Roma mens Sulla kjemper i Østen
86 f.Kr.	Marius dør
83 f.Kr.	Sulla kommer tilbake og nedkjemper populares
82 f.Kr.	Sulla erklæres diktator. Dødslistene i Roma
78 f.Kr.	Sulla dør
73 f.Kr.	Cæsar vender tilbake til Roma